

korajže je pa tudi v tem. Potem je sin za hip izginil in že ga je videl, kako se divjih skokih poganja v dolino. Že dol? O, fant, tako je prav! Ne bom te čakal, ne, ne, ne. Bilo bi naju sram. Oba!

Pol ure za očetom je tudi sin pridrvel domov. Mama Burja je stala v kuhinji in si ni mogla kaj, da mu ne bi z dvema gorkima pordečila ušes, še preden je prestopil prag. Potem je prišel oče, preoblečen umit in ni kazal prav nobenih znakov daljšega popotovanja. Potrepal je sina po ramenu in mu dejal: »Prav si imel, da si šel. Če drugega ne, si se prepotil. Da — da ne pozabim, drugič mi povej, mogoče ti bom delal družbo.«

Lučka pokrajina z Raduho

DRAGO MEZE

Ko se prerinemo s Solčavskega ob Savinji navzdol skozi sotesko pri Igli, se dolina ob reki toliko razširi, da je v nji vsaj za cesto dovolj prostora. Pobočja se z obeh strani sicer še vedno strmo spuščajo v Savinjo, a položneje kot pri Igli, in so vsa v gozdu. Apnenci, ki ta svet sestavljajo, so mehkejši, prav tako, kot tisti med Iglo in Rogovilcem. Zato je tudi značaj doline pred vstopom in po izstopu iz soteske podoben. Toda že po dveh kilometrih se dolina za kratek čas spet stisne, ko se mora Savinja, preden stopi v širšo dolino pri Lučah¹, ponovno prebiti skozi ozek pas trdih školjkovitih apnencev. Iz njih privre iz peči na desnem bregu malo više od Savinje na dan močan in hladen (ca. 6,5° C) kraški izvir, Pečovniški studenec, ki se po kratkem teku izliva pod cesto v Savinjo; ob visoki vodi sili voda na dan tudi na mnogih drugih mestih v školjkovitih apnencih na obeh straneh Savinje, tako tudi iz Sp. Trbiške zijalke, ki je na desnem bregu reke, malo nad njo. Na sedlu nad pečjo, 90 m nad cesto, je kmet Pečovnik.

Za pečjo se dolina Savinje nenadoma razširi v širše plosko dno, nad katerim se vzpenjajo na levi položnejša pobočja proti Raduhi, na desni pa bolj strma proti Veži, vsa porasla z bujnim gozdom; 15 m nad cesto na desni strani je na prodni terasi lepa in prijazna Stoglejeva domačija, na levi pa na robu ravnice na vlažnem svetu kmet Logar (izvor imena je verjetno podoben kot pri logarskem Logarju!). Širša dolina ob Savinji se razteza do Luč. Dno ji zapolnjuje prod Savinje, ki ga ta odlaga v njej ob prestopu iz visokogorskega alpskega sveta. Od tod značilno ime Vaški Prodi. Na teh se cepi Savinja v več rokavov. V spodnjem delu, dober kilometer pred Lučami, je od večjega jeza, od koder je speljana voda k žagi, narejen ob Savinji nasip, ki varuje vas, cesto in njive za nasipom pred burno reko. Nasip usmerja Savinjo na levo stran v golo živokalno pobočje. Prodi so, razen za nasipom, poraščeni z vrbjem in jelšami, pod katerimi se na gosto razrašča smrekova podrast.

¹ »Lučka pokrajina« je umetno ime za ozemlje, ki se razprostira v porečju Lučnice in Savinje od Igle navzdol, nekako do Strug. Spada, razen v najvišjem delu z Raduho in Vežo, že k alpskemu predgorju, ki se na črti Volovlek—Podveža—Bela peč med Raduho in Travnikom naslanja na visoke Savinjske Alpe. Po naravi in gospodarstvu je dokaj enotna. Najmanj 100 let, do leta 1955, je bila združena v lučki občini; med vojsko je lučka občina vključevala tudi Solčavsko. Na vzhodu prehaja v pokrajino podobnega značaja, po trgu Ljubnem »ljubensko pokrajino« imenovano.

Pri Lučah stopi Savinja v pokrajino, ki se bistveno razločuje od pokrajine v povirju Savinje, v Savinjskih Alpah, in ki se razteza daleč proti vzhodu. Vzrok je v različnosti kamenin, ki ju sestavljajo. Na Solčavskem so, z izjemo solčavskih Karavank, različno odporni apnenici, tu pa mehkejši laporji z vmesnimi plastmi vulkanskega andezita in vulkanskih grohov, ki so se odlagali v morju ob bruhanju ognjenikov v smrekovškem pogorju. Ker vse te kamenine obdržijo vodo na površini, jih režejo številni potoki in potočki, ki so ustvarili razgibane površinske oblike, tako v spodnjih delih globoke strme doline, nad njimi pa več teras, plečata slemena, pregibe v pobočjih in podobne oblike. Mnoge od teh so izrabili naseljenci in si postavili nanje svoje domove na krčevinah sredi sklenjenih gozdov, vse v obliki samotnih kmetij. Te so precej na gosto raztresene v spodnjih delih pobočja pod Raduho in Vežo, pa južno od Savinje in v Podvolovleku ter v vršnih delih pogorja okrog Rogatca. Spadajo pod več naselij, tako na vzhodu Raduhe pod Raduho, Strmčki vrh in Konjski vrh, južno od Savinje in vzhodno od spodnje Lučnice pod Krnico, na vzhodni rebri Veže v Podvežo in v povirju ter v srednjem toku Lučnice v Podvolovlek. Nekateri imajo značilna domača imena, kot n. pri.: Zavrátnik, Rádušnik, Prépadnik, Suhodólnik, Pródnik, Stémčnik, Slémšek, Podpečnik, Pogorévčnik, Jezernik, Osójnič, Pečovnik, Návršnik, Sedlšák. Rebernik, Hríbernik, Vršnik, Ográdnik, Planínšek, Gróbelnik in podobno. Kiselkasta tla vulkanskih kamenin prijažo iglavcem, zato je širna pokrajina na vzhod od visokih apneniških Savinjskih Alp čez in čez na gosto zaraščena z lepimi in bogatimi smrekovimi gozdovi, vmes so le novine s samotnimi kmetijami in više zgoraj s planinami.

Središče pokrajine je v Lučah, ki štejejo danes nekaj nad 400 ljudi ali 22 % vseh prebivalcev bivše lučke občine. Ležijo v globoki dolini na sotočju ali »rastkah« (raztokah) Lučnice s Savinjo. Zgornji del vasi je na višji terasi Savinje, spodnji pa v ravnici nad njo. Zaradi majhnega prostora so zgnetene vzdolž obsavinjske ceste, ob stranski poti, ki teče vzporedno s Savinjo in se steka k Lučnici, in na začetku poti v Podvolovlek. Glavna cesta se s težavo vije skozi Luče takorekoč med hišami, posebno v spodnjem, glavnem delu vasi. Ker leže sredi gozdne pokrajine, ne preseneča, da se preživlja od dela v gozdu preko 30 % vaških prebivalcev (s poljedelstvom in živinorejo le 4,9 %, ker primanjkuje prostora za njive, travnike in pašnike), z obrtjo pa celo 33 % prebivalstva, saj so Luče skoraj edini obrtni center prebivalstvu širokega gozdno-živinorejskega zaledja. Po naravi imajo vse pogoje, da se razvijejo v pomemben turistični kraj, zlasti za poletni turizem. V njih bodo našli zadovoljstvo tisti, ki ljubijo mir in lahke izlete v lepo bližnjo okolico, pa tudi tisti, ki jih žene srce v visoke gore, saj se jim bližnja Raduha in Veža vabljivo ponujata na vsakem koraku. Čudovito lep je daljši dolinski sprehod ob Lučnici do Podvolovleka. V zadnjem času ga sicer motijo kamioni, ki vozijo les po letu 1948 zgrajeni cesti do Podvolovleka, dobro pa dé videti prijazne furmane z vozovi na gumijasta kolesa, ki uspešno konkurirajo »prašnim« in brnečim motornim konjičkom. Če vas je volja, lahko stopite v divjo romantično dolino Lučke Bele ali se pa povzpnete skozi Podvolovlek na 1035 m visoki Volovlek, od tam pa naprej na Vel. Planino, ali v nasprotno smer čez Kranjsko reber, Lepenátko in pod Vel. Rogatcem do Zgornjega Špeha in nazaj v Luče. Zelo lep pogled na vas je od najbližjih kmetij nad Lučami na desnem bregu Savinje: od Jérovčnika, Májka in Mlákerja, kjer se pase oko nad prijetno vasico, ki jo s treh strani obkrožajo bistre vode Savinje

in Lučnice, belina prodiv in temnozeleni smrekovi gozdovi. Povsod mir, blažen mir, ki je za utrujene živce kot balzam.

Razvajan turist pa bi v Lučah marsikaj pogrešal. Dobra hrana, solidno prenočišče in razmeroma nizke cene mu gotovo ne bi bile dovolj. Danes sta v Lučah samo dve manjši gostišči s prenočišči in hrano in nekaj privatnih sob. Z malo truda bi bilo mogoče napraviti kopaljšče na Lučnici blizu vasi, kjer je poleti voda dovolj topla. Misliti pa bi bilo treba tudi na hotel, posebno sedaj, ko imajo Luče od leta 1958 daljnovidno električno in se jim v kratkem obeta, tako upamo, tudi asfaltna obsavinjska cesta, ki jo od Nazarij navzdol že delajo.

Luče tudi nimajo vodovoda. Obilna in dobra voda Pečovniškega studenca je le dobra 2 km stran. Od zajetja bi jo bilo treba le malo dvigniti, recimo na teraso, na kateri je Stoglej, in pritisk bi bil dovolj močan za vse Luče. Danes vidimo na dvoriščih mnogih hiš v Lučah vodne črpalke, ki črpajo nizko talno vodo. Neprijetno dejstvo je pri današnjem stanju že to, da je na prodni zgornji terasi vaško kopaljšče in že zato bi bilo treba misliti na vodovod.

Če bi potegnili cesto iz Podvolovleka naprej na Volovlek in dalje do Črnelca, kot je v načrtu že iz predvojnih let, pa uredili pravkar zgrajeno gozdno kamionsko cesto po dolini Duplje tudi za ostali avtomobilski promet in jo povezali čez Belo peč na koroško stran, kjer je tudi že zgrajena visoko navzgor, bi se odprle Lučam lepe turistične in gospodarske možnosti.

Na jugozahod od Luč nas popelje pot ob Lučnici pod Veliko Planino in pod Volovlek. V spodnjem delu, pred Lučami, je dolina tesna in slabo naseljena. Samotne kmetije so tod na obeh straneh doline v rebri, više zgoraj, na položnejših ploskvah. V srednjem in zgornjem delu pa se pobočja doline razmaknejo in so na nižjih terasah raztresene samotne kmetije, ponekod kar blizu skupaj. Med vsemi je najvišja znana in gostoljubna Planinškova domačija, imenovana tudi Planica, v Podveži, 1086 m visoko ob poti na Vežo oziroma Dleskovsko planoto. Skoraj povsod teče Lučnica po živi skali, večkrat čez pragove, ki jih preskakuje v brzicah.

V povirju Lučnice, v Podvolovleku, se dolina v mehkih laporjih in peščenjakih najbolj razširi. Na razgibanem terasastem svetu dolinskega dna in nižjem pobočju so postavljene blizu skupaj, najgosteje okrog cerkve, domačije Podvolovlečanov. Najviše se je povzpela kmetija Štajerski Rak, 1060 m, ki leži ob poti na Vel. Planino. Med vojsko so jo Nemci požgali. Danes stoje od nje le še ruševine, okrog nekdanje velike in znane kmetije pa se pase živina. Bližnja kmetija Kranjski Rak, 1035 m, ki spada že h kamniški občini, pa še obstaja. Tudi v lučki pokrajini nemški barbari kmetijam niso prizanašali, saj so požgali, razen Raka, še Podpečnikovo domačijo v Podvolovleku, Planinška v Podveži, oba Zavratnika v Raduhi, Zg. Jerovčnika v Krnici in Navršnika v Podveži. Vse, razen Raka, so po vojski obnovili.

V Podvolovleku, malo više Podpečnikove žage, izvira Lučnica v obliki močnega kraškega izvira, ki že malo niže žene žago in daje vodo moderni ribogojnici, nasproti žage, ki je v lasti celjskega ribiškega društva. Izvir je v dnu doline, ki je od izvira navzgor do blizu podvolovleške cerkve več deset metrov globoko zarezana v apnenca v slikovitem, divjem in neprehodnem kanjonu. Po njem teče potok Brložnica, ki ima povirje v vododržnih kameninah pod Volovlekom in Kranjsko rebrijo. V kanjonu Brložnica polagoma ponikne, zato je spodnji del kanjona suh, le ob visoki vodi se obdrži vseskozi na površju in se na koncu kanjona združi z izviri Lučnice.

Podvolovleku se pozna prometna odmaknjenost od glavne obsavinjske ceste. Od leta 1880 število prebivalstva v njem stalno pada, z izjemo zadnjih let, ko

je rahlo porastlo na račun gozdnih delavcev, ki so si v Podvolovleku postavili nekaj hišic. Rešitev zanj bi bila s podaljšanjem ceste čez Volovlek na Črnelec. Vse stare domačije, s cerkvijo vred, so krite z lesenimi škodlami, kar daje Podvolovleku poseben mik. Tudi na gostilno, ki je pred vojsko bila, bi bilo treba danes ponovno misliti.

Z leve strani se pri Podpečniku steka v Lučnico Lučka Bela. Več sto metrov globoko je med Vežo in Vel. Planino zajedena v laporne apnenice, v katerih si je izdelala tesno in globoko dolino, ki se vleče strmo navzgor pod stene Rzenika, Konja, Presedljaja, Vežice, Deske in Lastovca, kamor držijo iz doline slabo obiskana in temu primerna tudi slabo markirana pota; iz doline pelje tudi zelo strma pot čez Prag v Dol. Bela teče v vsem teku po strugi le ob visoki vodi, drugače pa le tam, kjer struga ni predebelo zapolnjena z gruščem in prodom; skoraj skozi vse leto teče Bela pod njim na več delih struge. Dolina je samotna. Strma pobočja so visoko navzgor poraščena z gozdom. V srednjem delu doline je malo nad strugo Bele čedna drvarska koč, postavljena leta 1958. V njej prebiva vse leto 20 gozdarjev in oskrbnica, le ob sobotah se koč izprazni, ko gre vsak na svoj dom, v ponedeljek pa spet oživi. Do nje je speljana vozna pot. Ob poti je malo pred koč spominska plošča sedmim borcem sektorske bolnice za Štajersko, padlim 17. XII. 1944. leta. Še malo naprej — in že smo v višina 900 m na levi strani Bele pri mrzlem (5° C) Žegnanem studencu, ki privre izpod pobočnega grušča. Od tu naprej se vzpenja pešpot strmo navzgor proti Šibju, 1192 m, kjer se cepijo pota na Presedljaj, Vežico, Lastovec in Podevežak. V zadnjem delu doline se pot le s težavo prebija po tesnem dnu.

Od Luč navzdol se pobočja doline ob Savinji spet stisnejo, tako da je komaj kaj prostora za cesto, ki teče po spodnjem levem pobočju doline proti Ljubnemu. Dno doline je skoraj nenaseljeno. Nekaj delavskih hišic je v Raduhi pod kmetijo Slapnik, v Strugah, to je ob izteku Lakóvnikovega potoka v Savinjo, je gostilna, nad sotočjem potoka Dupljenek, ki priteče izpod Bele peči, pa trgovina. Vso drugo naselitev predstavljajo samotne kmetije više zgoraj po sončnih rebreh in slemenih pod Raduho na severu, ter Mlačkim, Mlakarskim, Arničevim in Krničkim vrhom na jugu. Na južni strani so najgosteje naseljena pobočja ob Rogáčniku, ki priteče izpod Velikega Rogatca in se izliva v Savinjo nekaj kilometrov pred Lučami. Ob njem pelje dobra vozna pot mimo več kmetij v Krnici do najvišje v lučki pokrajini, do Zgornjega Špeha, 1165 m visoko. Ta leži na vzhodni strani Vel. Rogatca na prostrani jasi razvodnega slemenā, proti kateremu se s severa, vzhoda in juga zajeđajo potoki: Rogáčnik, Sókaticna ali Příprna in Kanólsčica. Na tej strani se od Zgornjega Špeha odpira prelep razgled na Raduho s smrekóvskim pogorjem, na Golte, pa na Dobrovlje in dolgo Menino, ki jo imamo pred seboj kot na dlani, in seveda na prostrani in mični svet med Dreto in Savinjo. Za njo pa kraljuje strm in podolgovat, 1557 m visok apnenčasti Vel. Rogatec, ki brani kmetijo pred mrzlimi severozahodnimi vetrovi, kadar pridrve s Savinjskih Alp. Tu bi bilo idealno mesto za večjo planinsko koč. Danes pelje mimo Zg. Špeha markirana turistična pot na široko razgledno trikotno Lepenatko, 1426 m, in dalje na Kranjsko reber, 1435 m, Plešivec, 1327 m, in Lom 1183 m, med Črnelcem in Volovlekom. Okrog Zg. Špeha in na Lepenatki so tudi lepi smuški tereni.

Na desnem pobočju Savinje v Krnici je v višini 600 m na široki terasi kmetija Jezerník, od koder je lep razgled na Raduho. Čisto za kmetijo je v gruščni terasi manjša globel, katere dno polni talna voda v obliki manjšega jezerca; od tod ima kmetija tudi ime. Jezerce zarašča ob bregih kolmež, to je zdravilna močvirna rastlina, dobra za zdravljenje prebavnih organov; Jezerník

pravi, da pomaga proti glistam, uporabljajo jo pa tudi za zdravljenje živine. Voda priteka v jezero in odteka iz njega pod zemljo. Na vzhodni strani se vidijo v dnu jezerske kotanje manjši požiralniki, skozi katere teče voda pod gruščnim nasipom proti bližnji hudourniški grapi, nad katero pride prečiščena spet na dan. To vodo poganja vodna črpalka nazaj na kmetijo, kjer jim rabi za kuho in pitje. Ob visoki vodi se vzdigne tudi nivo jezerca, a z zakasnitvijo. V njem stalno živijo lepi krapi. Vodo iz jezerca izkorišča danes drevesnica, ki je v pobočju nad njim.

Pod teraso, na kateri je Jezernik, je struga Savinje zatrpna z velikimi grohovimi skalami, čez in ob katerih drvi bučča in peneča se Savinja, ko teče naprej proti Strugam. Ena od skal, ki je posebno velika, služi za opornik Jezer-nikovih brvi, po kateri pelje vozna pot do ca. 100 m više ležeče kmetije.

R a d u h a je tako po kameninski sestavi kot po obliki del Savinjskih Alp. Od teh jo loči Savinja po strmi in globoki soteski pri Igli. Je iz trdih apnencev, ki se do 2062 m visoko vzdigujejo nad nižjim svetom, sestavljenim iz mehkejših kamenin. Severozahodno in jugozahodno pobočje pada navzdol v strmi in razdrapani steni, na jugovzhod pa se spušča položneje proti Savinji. Odsekana severozahodna stran Raduhe se vleče v skoraj ravni, okrog 3 km dolgi črti od jugozahoda na severovzhod, ki se pne v povprečku 1900 m visoko. Na skrajnem jugovzhodnem delu se zgornji rob stene pri Malem Rtu, 1869 m, prelomi v ostrim kolenu na jugovzhod.

Z osamljene visoke Raduhe, ki daleč naokrog vlada nad pokrajino, se ponuja razgled, kakršnega je težko najti še na kakem vrhu v Sloveniji. Pred nami je kot na dlani vsa Gornja Savinjska dolina: od Solčavskega na zahodu preko smrekovškega pogorja in Golt na severu in vzhodu, do Dobrovlja in Menine na jugovzhodu in jugu, z ostrim Rogatcem in plečato Kranjsko rebrijo v ozadju. Posebno lep pa je pogled z Malega Rta na zahodno stran, na verigo najvišjih vršacev Savinjskih Alp, od Skute in Rink na skrajnem vzhodu, do Ojstrice na vzhodu, ki mogočno kraljuje nad Robanovim kotom pod nami. V tesni dolini Savinje se stiska Solčava, nad njo pa se na sončnih pobočjih solčavskih Karavank pod Olševo košatijo samotne kmetije Zaregljancev, Proštovcev in Ribničanov. Razgled pa se širi na vse strani še daleč naprej: na Karavanke, Karnske in Ziljske Alpe z Dobračem, pa na prostrano Triglavsko pogorje s Triglavom. Za njimi se v dalji na severozahodu blešče gorske verige snežnikov Vzhodnih Alp z Grossglocknerjem. Pred nami so visoki Obir, plečata Peca, za njo Svinja in del zahodnega pobočja Golice. Na severozahod se razprostira Pohorje s Kobanskim, na jugovzhodni strani pa vidimo ob Golteh Posavske hribe z Mrzlico in Lisco v ozadju. Čez nizko Dobrovlje zagledamo južni del Celjske kotline s Celjem, in gorski obod, ki obdaja kotlino na jugu. Če je ozračje zelo čisto, se vidi z Raduhe čez Volovlek tudi del Ljubljanskega polja zahodno od Zaloga, in za njim Janče, Mokrec in Kurešček.

Raduha nam kaže dva popolnoma različna obraza. Če jo zremo z zahoda oziroma severozahoda, s Solčavskega ali s Savinjskih Alp, nam kaže divje, a zato nič manj vabljivo lice: strma je, razbrzdana in v spodnjih delih močno razjedena z globokimi hudourniški grapami (domačini jim pravijo plazovi), po katerih se visoko navzgor, do strme stene, pno gozdovi. Samo tri samotne kmetije se stiskajo niže spodaj na strmih pobočjih: Bukóvnik, Tostovršnik in Podrádušnik. Tik pod dolgimi peski, ki se vlečejo izpod Durc, je pod strmo skalno steno večja planina Gróhot, ca. 1400 m visoko, in na nji v zgornjem delu v višini 1500 m »Zavetišče na Grohotu«. Severozahodna in zahodna stena se vzdigujeta navpično več sto metrov visoko k najvišjim vrhovom Raduhe. V

ledeni dobi se je spuščal čez Grohot ledenik, ki je pustil sledi v nadebelo odloženih grobljah, kjer je danes planina. Ob močnem deževju privre izpod groblje na enem mestu močan studenec, ki bruhajoč meče vodo na površje. Čez Grohot in skozi Durce, 1900 m, pelje turistična pot po ovinku na vrh Raduhe in navzdol h Koči na Loki, ena pa naravnost čez steno do najvišjega vrha. Z Malega Rta se strmo navzdol spušča pot k Rogovilcu, ki je pa le za dobre turiste, druga, veliko daljša, pa čez razdrapano severozahodno pobočje na Javorje, 1160 m, in mimo Tostovršnika k Savinji nad Rogovilcem; po tej pelje transverzala.

Čisto drugačna pa je jugovzhodna stran Raduhe. Položnejša je in do višin okrog 1000 m na gosto posejana s samotnimi kmetijami; v eni od njih, pri Zalesniku v Strmčkem vrhu, 860 m visoko, je doma naš znani skladatelj Blaž Arnič. Nad kmetijami se še visoko navzgor vzpenja gozd, do ca. 1650 m, v katerem so krčevine mnogih planin, nad njimi pa do najvišjih vrhov bolj ali manj gladko pobočje, zaraščeno z burjem. Velik del jugovzhodnega pobočja Raduhe je iz apnencev, ki prehajajo v spodnjem delu v nepropustne vulkanske grohe. Vanje se zajedajo levi pritoki Savinje, ki so grohe močno razrezali in izdelali v njih zelo razgiban svet, danes področje samotnih kmetij. V višini 1550 m je lepa planinska Koča na Loki, stoječa v dnu strme suhe doline, katere zgornji konec sestavljata dva kraka: eden izpod Durc in drugi vzhodno od Laneža, od koče navzdol se spušča dolina proti Lakóvnikovemu potoku; stara lovska koča je bila v dolini ca. 50 metrov više, a je med vojsko pogorela. V dolini, ca. 40 m pod kočo, je na morenskem materialu lepa jasa, na kateri je planina Loka s kalom. V pobočju doline nad kočo so razkriti nepropustni triadni laporji, ki zadržujejo vodo, katero uporablja koča in živina. Od koče pelje transverzala na vrh Raduhe, na zahod pa markirana pot k bližnji, 1560 m visoki majhni planini Árta, od katere drži pot naprej na vrh Raduhe mimo Malega Rta. Vzhodno od koče je speljana transverzala na veliko, 1600 m visoko planino Javórje, ki leži na vzhodnem robu Raduhe. Pred planino je ob poti globoko kraško brezno Snežnica, v katerem se skozi vse leto drži sneg. Od Javorij nas popeljejo markacije transverzale mimo nekdanje, danes opuščene planine Zévnarice, 1580 m, navzdol na 1320 m visoko planino Vodól in naprej nad Belo pečjo proti smrekovškemu pogorju. Približno 50 m pod Vodolom je manjša planina Mrčiše, na zahodnem robu Raduhe pa še ena, imenovana Kal, ki leži 1153 m visoko. Kot vidimo, so po jugovzhodnem pobočju Raduhe na gosto raztresene planine, vse še v območju gozda, na katerih se pase govedo, konji pa tudi prašiči, razen teh pa mulijo travo od pomladi do pozne jeseni po vseh višavah Raduhe številne črede ovac.

Jugovzhodno pobočje Raduhe je bilo v ledeni dobi zaledenelo globoko navzdol. Največji ledenik se je spuščal z vrhov po suhi dolini najmanj do planine Loke, verjetno pa še globlje navzdol. Sledi ledenika so tudi na Javorju, na Vodolu in Mrčišu in na rebri pod Arto.

Dokler ni stekla čez Raduho transverzala, je bila ta lepa gora malo obiskana. Nanjo so zahajali predvsem Lučani in Korošci, največ Črnici (prebivalci Črne na Koroškem). Prvi imajo najbližje markirano pot naravnost iz Luč čez Kal in Hudo Raven² na Loko, ali odcep od te z ovinkom do Rádušnika, 1060 m, najvišjega kmeta na tej strani Raduhe, in naprej navzgor na Loko. Korošce pa vodi

² Leta 1957 je na Hudi Ravni močan vihar na velikem kompleksu izruval vse drevje, ki je rastle na labilnem pobočnem grušču, in naredil veliko naravno krčevino. Drevje je bilo tu redko zaraščeno in je imel vihar zato lažje delo. Čeznjo pelje turistična pot. Tu je polno robid in jagod, ki žejnemu turistu pridejo zelo prav.

nanzo pot čez 1300 m visoko Sleme mimo Bukovnika na Grohot, od tod pa skozi Durce ali čez steno naravnost na najvišji vrh.

S savinjske strani je možna tudi daljša, a zelo zanimiva pot na Raduho po dolini Duplje ob potoku Dupljenek, ki pelje do Mrčiša in Vodola, kjer se pridruži transversali. Dupljenek je globoko zarezan v apnence in nepropustne laporje in grohe. V njih se značaj doline močno menja. V apnencih so prave kanjonske tesni brez stalno tekoče vode (ta teče v njih le ob visoki vodi), v nepropustnih kameninah pa je Dupljenek zarezal globoko dolino s strmimi gozdnatimi pobočji, ki se spuščajo do struge, po kateri se v velikem strmcu prebija Dupljenek proti Savinji. Dupljenek izvira pod Mrčišem, izgine nato v apnence malo niže Kosmačevih Rastk in se prikaže spet kot močan izvir pod kmetom Prodnikom, od koder teče po površju naprej proti Savinji. Če imaš srečo, te potegne prav do Vodola kak kamion; kamioni prevažajo les s prostranih gozdov pod Raduho in Travnikom po drzno speljani gozdni kamionski cesti, ki je narejena do Vodola; gradili so jo v zadnjih letih. Od tam do Loke je spočitemu turistu le kratek skok.

Tudi v lučki pokrajini, kot na Solčavskem, je gozd prebivalstvu glavni gospodarski vir. Tu še toliko bolj, ker je gozdov več in so boljši, če izvzamemo razsežne smrekove gozdove v solčavskih Karavankah. V vsej pokrajini daje gozd danes zaslužek tretjini prebivalstva, največ v Lučah in v vaseh pod Raduho. Gozda je danes okrog 60 % vse površine. Največ ga je tam, kjer je najmanj krčevin s samotnimi kmetijami, to je v Podvolovleku, v Konjskem vrhu in v Krnici. Nekdaj ga je bilo manj, bilo pa je zato več pašnikov in travnikov, torej podobni negativni pojavi v gospodarstvu kot na Solčavskem. Leta 1825 je bilo gozda 48,2 %, pašnikov in travnikov pa skoraj 40 %; leta 1900 gozda 50,2 %, pašnikov in travnikov pa 32,7 %; leta 1956 pa le še 22,3 % pašnikov in travnikov. Do prvih let po vojski so spravljali les le s plavljenjem po Savinji in deloma Lučnici. V Strugah pa so že vezali prve splave samce; tu so bili torej na Savinji prvi zarodki splavarstva, ki je bilo najbolj razvito na Ljubnem in niže ob Savinji do Nazarij. Danes so plavljenje in splavarstvo v celoti zamenjali kamioni in deloma vozovi z gumijastimi kolesi, ki odvažajo les na veliko žago in tovarno lesne galenterije in tipiziranih oken v Nazarjih (LIN). Eksploatacija lesa iz državnih gozdov in gozdov Splošnega ljudskega premoženja (SLP) pa je v rokah Gozdnega gospodarstva v Nazarjah. Za čim hitrejšo in ekonomično eksploatacijo lesa iz bogatih gozdov so naredili nove kamionske ceste, tako ceste do Podvolovleka in po dolini Duplje do Mrčiša oziroma Vodola. Načrtno ekonomično gospodarjenje z lesom ne dovoljuje rezanje hlodovine na manjših žagah venecijankah, razen seveda za domača porabo, ki jih je obilo ob vseh pritokih Savinje. Ves prodani les od kmetov in les iz državnih gozdov in gozdov SLP gre zato ven iz lučke pokrajine, v Nazarje. Številne venecijanke in tudi večji žagi v Lučah in ob Savinji pod Jezernikom pa le redkokdaj zapojejo pesem, ki jo je bilo včasih slišati vsak dan; precej jih že razpada in opozarjajo nase lo kot ostanki iz preteklosti.

Bogati gozdovi držijo lučko pokrajino vseskozi na primerni gospodarski višini. Čeprav je v celoti gorska pokrajina, je razmeroma gosto naseljena, zlasti na rebreh pod Raduho. Opuščenih kmetij je malo. Te so: že omenjeni Štajerski Rak, dalje Kúnšpernik 1000 m visoko pod Malim Rogatcem, kjer je danes planina, Arnič v Krnici, Prék v Podveži, Topólje ob Rogačniku, kjer živi danes samo preužitkarica, ter deloma kmetiji Zgornji Jezernik v Krnici in Fúntek v Podvolovleku, ki sta oddani v najem; kmetiji Kunšpernik in Arnič sta že dolgo opuščeni.

Razmeroma dobro je razvita tudi živinoreja, kljub splošnemu dejstvu v podobnih pokrajinah, da se v zadnjem stoletju zanemarja reja živine zaradi konjunktura lesa. Razvita pa bi bila kljub temu lahko še mnogo bolje, kar velja posebej za planinsko pašništvo, če bi dobre in obsežne planinske pašnike na Veži, na Kranjski rebri in na Plešivcu bolje izkoristili. Skromne pa so površine obdelovalne zemlje. V vsej pokrajini jih je danes manj kot 5 % (leta 1956 4,5 %), medtem ko je bilo kmečkih prebivalcev, torej takih, ki se bavijo z živinorejo in poljedelstvom, leta 1953 še vedno 41,2 %.

Boris Režek in alpinistična zgodovina

JANKO BLAŽEJ

Alpinistika je šola individualizma. Nekaj prvobitnega je, ko stopi človek pod več sto metrov visok skalnat zid in se spopade z njim. Stoletja, da tisočletja civilizacije in tehničnih pridobitev padejo takrat z njega in tudi tehnični pripomočki, ki jih ima s seboj v nahrbtniku, so le neobgljene igračke v primeri z naravo, če se tej zahoče odpreti vse svoje registre. Človek pod steno mora biti drzen, podjeten in spreten, hkrati pa tudi oprezen, mož hitrih refleksov in naglih odločitev. Stena, vrh gore nad njo, je za nekaj ur najbližji in najvažnejši cilj v življenju. Zanj je za hipe potrebno tvegati tudi lastno varnost in vendar — le skromna sprememba vremena in boj s steno se spremeni v obupen tek za lastno življenje. Cilj, ki je še pred pol ure pomenil toliko afirmacijo nebrzdane moške sile, je sedaj nepomemben kot pohojen ogorek na cesti. Le človek, ki živi z naravo, jo pozna in ume prisluhniti njenim utripom, zmore tako nagle odločitve in ne zamudi tistega zadnjega trenutka, ko je treba brezpogojno kapitulirati pred pobesnelo naravo. Naša alpinistična zgodovina, predvsem novejša, je polna tragičnih primerov, ko ljudje tega niso znali. Skratka, končajmo naša razmišljanja: uspešen alpinist je praviloma tudi zelo močna in izredna osebnost. Ta ugotovitev pa krije v našem modernem, mehaniziranem, civiliziranem in kolektivističnem času v sebi tudi svoje nasprotje: premočna osebnost se težko znajde v družbi, ki ustvarja v svojem procesu objekte in ne prenaša subjektov. Močan individualist prihaja v konflikte z družbo, postaja asocialen in agresiven. Nehote moramo pomisliti ob teh naših razglabljanjih na Borisa Režka.

Dr. Henrik Tuma je še vedno idejni temelj našega alpinizma. V »Pomenu in razvoju alpinizma«, knjigi, ki je nekaka alpinistična enciklopedija ter čudna kompilacija najrazličnejših mnenj ter originalnih teorij hkrati, je šel dr. Tuma v širino kot še menda nihče v alpinističnem svetu dotlej, hkrati pa pojmuje različne pojave razvojno in v njihovi časovni spremenljivosti. Nam, ki prihajamo za Tumo, je te širine preveč, v nasprotju s Tumo se ožimo in specializiramo. V podnaslovu Režkove knjige »Stene in grebeni« beremo »Razvoj alpinistike v Savinjskih Alpah«. Alpinistika je po dr. Tumi veliko ožji pojem, je le »gorski šport in del alpinizma«.¹ Poleg plezanja poleti in pozimi obsega le še visokogorsko smučanje, to smučanje obravnava Režek v svoji knjigi le mimogrede. Režku moramo priznati, da se je snovno s podnaslovom v svoji alpinistični zgodovini Grintovcev pametno omejil.

¹ Dr. Henrik Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, str. 158.